

YAŞLILIK, MÜLTECİLİK VE SOSYAL DIŞLANMA: SURIYELİ YAŞLI MÜLTECİLERİN DENEYİMLERİ

Nilüfer KORKMAZ YAYLAGÜL¹
Melis ASLAN²

ÖZ

Suriye'deki iç savaşın bir sonucu olarak Türkiye'nin 2011 yılından itibaren Suriyeli göçmenleri kabul etmesiyle başlayan süreçte ekonomik, politik, sosyal ve kültürel pek çok yönden beklenmedik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Göçmenlerin Türkiye'nin büyük şehirlerine yerleşmeleri, barınma, sağlık, yoksulluk, istihdam gibi konularda politika üretilmesi ihtiyacını doğurmuş, göçmenlerin kentlerde yerli halkla karşılaşmaları ise etnik ve kültürel gerilimlere neden olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'de Suriyeli mülteciler sorunu gündeme gelmiştir. Bu nüfus içerisindeki kırılgan gruplar için ise kendine özgü başka sorunlar da söz konusudur. Bunlardan biri olan mülteci yaşlılar açısından, sosyal izolasyon, yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi riskler ortaya çıkmaktadır. Nitel araştırma deseni ile yürütülen bu çalışmada 55 yaş ve üzeri Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki göçmenlik deneyimleri ve bu bağlamda sosyal dışlanma risklerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. 20 Suriyeli mülteci ile yapılandırılmış soru formu ile görüşmeler yapılmıştır. Göç sonrası Türkiye'de yaşam koşullarının yaşlanma süreci ile birlikte ne tür avantajlar/dezavantajlar yarattığı, sosyal dışlanma bağlamında ele alınmış, görüşmeler betimleyici nitel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, işgücüne dâhil olamama sosyal dışlanma açısından en önemli risk olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşlı katılımcıların dil bilmemesi sosyal hayata katılım açısından önemli bir dezavantaj oluşturmakta yaşlılıkta ilişki ağlarının azalması sosyal ve sağlıkla ilgili riskleri de arttırmaktadır. Sosyal alanda ve ekonomik alanda yer alamayan yaşlı mülteciler, hareketsiz yaşam koşulları, yoksulluk, yalnızlık gibi risklerle karşı karşıya kalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Yaşlılık, Sosyal Dışlanma

OLD AGE, REFUGEESS AND SOCIAL EXCLUSION: EXPERIENCES OF OLDER SYRIAN REFUGEES

ABSTRACT

As one of the consequences of Syrian Civil War, Turkey has been receiving Syrian refugees since 2011. This process has brought about many unexpected challenges in many domains, including economic, political, social and cultural contexts. With the settlement of refugees in metropolitan cities, a need for policy development arose in diverse areas, such as shelter, health, poverty and employment. In addition, this migratory flow also caused ethnic and cultural tension between native and the refugees. In this context, Syrian refugee issue became of the first issues in the Turkish agenda. There are also specific problems associated with vulnerable groups in this community. From the perspective of older refugees, these are risks such as social isolation, poverty and social exclusion.

The aim of this research is to evaluate the risk of social exclusion of Syrian refugees aged 55 and over in the light of their living experiences in Turkey using qualitative research design. Face to face deep interviews were conducted with 20 Syrian refugees using a semi-structured questionnaire. The disadvantages/advantages of migration process in old age is evaluated in the context of social exclusion. The data was analyzed using

¹ Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Gerontoloji Bölümü, niluferyaylagul@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9918-7968

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, mls.aslan.95@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3055-5077

Received/Geliş: 04/08/2020 Accepted/Kabul: 26/12/2020, Research Article/Araştırma Makalesi

Cite as/Alıntı: Korkmaz Yaylagül, N., Aslan, M. (2020), "Yaşlılık, Mültecilik ve Sosyal Dışlanma: Suriyeli Yaşlı Mültecilerin Deneyimleri", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt 29, sayı 4, s.406-422.

qualitative descriptive analysis technique. According to the findings, lack of participation to labor force is the most important risk for social exclusion. The fact that older participants do not know the language of the host country constitutes another important disadvantage in terms of participation of older refugees in social life and increases health risks. Older refugees who do participate in social and economic life, are faced with the risks of sedentary living conditions, poverty and isolation.

Keywords: Refugee, Old Age, Social Exclusion

Giriş

İnsanlık tarihiyle başlayan göç, nedeni, kapsamı ve işleyiş süreci farklılık gösterse de, yaşanılan bölgedeki riskler ya da dezavantajlar ve göç edilen bölgelerdeki fırsatlar ile ilgilidir. Özellikle göç edilen bölgedeki riskler nedeniyle gerçekleştirilen göçler düşünüldüğünde çatışmalar, savaşlar, politik baskılar, doğal afetler gibi zorlayıcı koşullarda yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalan ve başka bir ülkeye göç eden insanların gerçekleştirdiği mülteci göçü dikkat çekmedir.

Türkiye de, sınır komşusu olan Suriye’de 2011 yılında başlayan iç çatışmalar nedeniyle milyonlarca Suriye vatandaşının ülkesini terk etmesine sadece tanıklık etmemiş, tarihinin en büyük mülteci göçünü alarak milyonlarca Suriyeli mülteciye kapılarını açmıştır. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği’nin güncel verilerine göre Suriye’den ayrılan 6,3 milyon Suriyeli mültecinin yaklaşık yarısı Türkiye’de kayıtlı olarak yaşamaktadır (UNHCR, 2017).

Türkiye’de yürürlükte olan 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91’inci maddesi ve bu maddeye dayanılarak çıkarılan 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde Avrupa dışından gelen göçmenler, geçici koruma altındaki kişiler olarak adlandırılmaktadır. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2020 yılı Mayıs ayı raporuna göre ise bu kapsamda Türkiye’de 3.583.584 geçici koruma altında olan Suriyeli mülteci yaşamaktadır. Bu mültecilerden 55-59 yaş grubu 75.021, 60-64 yaş grubu 57.305, 65 yaş ve üzeri 74.527 kişi Türkiye’de ikamet etmektedir. (GİGM, 2020).

Türkiye’de hâlihazırda 55 yaş ve üzeri Suriyeli mültecilerin oranı, tüm grup içinde %5,7 olsa da yaş temelli değerlendirildiklerinde mültecilik sürecini farklı şekillerde deneyimleyebilmektedirler. Yaşlanma, yaşla birlikte kronik hastalıkların artması, hafızanın gerilemesi, işitme ve görme kaybı, bilişsel yeteneklerin azalması gibi değişimlerin, sosyal ve ekonomik kayıpların yaşanabildiği bir süreçtir. İleri yaşlarda yaşam ortamının değiştirilmesi, sosyal, ekonomik ve politik olarak yeni bir sosyal entegrasyon, yabancı dilli bir yaşam, sosyal statü ve ekonomik kayıplar gibi dezavantajlar yaratabilmektedir (Park ve Kim, 2013). Yapılan araştırmalar, yaşlı mültecilerin göç ve yerleşme süreçlerinin gençlere göre daha zor, bedensel ve ruhsal olarak daha zorlayıcı olduğunu göstermektedir (Porter ve Haslam, 2005; Chenoweth ve Burdick, 2001; Teshuva ve Wells, 2014). Öncelikle yaşanılan ülkeden göç etmek ve bunu zorunlu olarak can güvenliğinin olmadığı, baskı ve şiddet ortamından dolayı yapmak gönüllü olmayan bir yer değiştirmenin sonucudur. Yaşlılıkta yer değiştirme ile ilgili çalışmalarda mülteci göçü henüz tartışılmamış olsa da, zorunlu yer değiştirmeler yaşlı bireyler üzerinde çevre stresinin artmasına neden olurken, hastalıkların gelişme riskini önemli ölçüde arttırmakta hatta ölüme sebep olabilmektedir (Oswald ve Rowles, 2006). Buna ilaveten sığınılan ülkede maruz kalınan baskı ve şiddet, yakınlarını kaybetme deneyimleri ve zorlu yaşam koşulları, yaşlı mültecilerin bedensel ve ruhsal sağlıklarını etkilemektedir (Slewa-Younan

vd., 2016). Araştırmalarda genellikle yaşlı mültecilerin anksiyete, depresyon, uyku bozukluğu gibi problemleri olduğu ortaya konmuştur (Ahmadinejad-Naseh, ve Burke, 2017; Nashwan, Cummings ve Gagnon, 2017).

Göç süreci, geride kalan ve yeni edinilen koşullar açısından bir kayıp süreci olarak kabul edilebilir. Seedsman (2014, s. 250), bu kayıpları “aile ve akrabalık ilişkilerinin kaybı, statü kaybı, arkadaşların kaybı, dayanışma ağları ve memleketin kaybı, kimlik kaybı, mekân duygusunun kaybı, finansal belirsizlikler, güvenlik kaybı, kontrol kaybı” olarak sıralamaktadır. Yaşlı mülteciler açısından bu kayıpların yerine konması daha zorlu olmaktadır. Mülteci göçü ise, diğer göç süreçlerinden farklı olarak terk edilen ülkedeki zorlu ve zorunlu koşulların, illegal göç sürecinin baskın koşullarının da etkisini gösterir. Savaş, ekonomik ve politik sorunlar, doğal afetler gibi koşullar, öncelikle göç edilen yerde başlayan ve göç yolunda devam eden, sonrasında ise gelinen ülkede ortaya çıkan zorlayıcı koşullardan oluşmaktadır. Bu süreçte karşılaşılan sorunlar, yaşanan topluma farklı boyutlarda uyum sağlanamaması, bireyleri var olan sosyal risklere karşı daha savunmasız hâle getirebilmektedir (Yaylagül ve Korkmaz-Yaylagül, 2017). Mülteci çocukların ve gençlerin yeni bir topluma ve kültüre daha kolay adapte olmaları beklenirken sosyalizasyon sürecini önceki yaşam dönemlerinde tamamlayan yaşlılar için yeni bir kültüre ve topluma adapte olmalarının daha zor olacağı söylenebilir. Bu bağlamda diğer yaş gruplarındaki mültecilerden farklı olarak yaşlı mültecilerin göçten önceki deneyimleri, göç deneyimleri ve ev sahibi ülkedeki deneyimleri sarsıcı ve zor koşullarda gerçekleşebilmektedir. Bu durumda zaten dezavantajlı olan yaşlı mültecilerin sosyal dışlanmaya maruz kalma riskleri de yüksektir. Bu bağlamda bu araştırmada yaşlı mültecilerin göç deneyimleri ve sosyal dışlanma ile ilişkisi ele alınmaktadır.

Yaşlılıkta Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma, belirli nedenlerle bir sosyal grubun kaynaklardan pay alamaması ve toplumdaki diğer gruplardan daha dezavantajlı konuma itilmesini ifade etmektedir. Sosyal dışlanma kavramı, ekonomik temelli kaynaklardan dışlanma olarak ortaya çıkmış olsa da daha sonra sosyal, siyasi, kültürel yönden meydana gelen dezavantaj biçimlerini de açıklamak için kullanılmıştır (Ogg, 2005). Sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplar, ırk, toplumsal cinsiyet, etnisite, din, sınıf gibi farklı kategorileri içerebilir.

Yaşlılıkta meydana gelen sosyal dışlanma ise bireylerin yaşlılığa bağlı yaşam koşulları ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşlılık araştırmalarında, sağlık ve bakım hizmetlerine erişim, yoksulluk, sosyal destek, yalnızlık, yerleşim, sivil faaliyetlere katılım gibi konular sosyal dışlanma bağlamında ele alınmaktadır (Warnes ve Crane, 2006; Yuan ve Ngai, 2012; Parmar vd., 2014; Scharf vd., 2001). 2017 yılında Walsh ve arkadaşları, yaşlılık araştırmalarında sosyal dışlanma konusunu ele alarak tüm araştırmalardaki ortak alt alanları belirlemişlerdir. Buna göre yaşlılıkta sosyal dışlanma konusu, yaşam çevresi ve toplum, sosyal ilişkiler, hizmetler ve olanaklar, materyal kaynaklar, sosyo-kültürel alan, sivil katılım alt alanlarından oluşmaktadır (Walsh et al., 2017).

Türkçe literatürde yaşlılıkta sosyal dışlanma (Genç ve Dalkılıç, 2013) ve bu durumun problem olarak ele alınması (Dağ, 2016), bunun yanında yaşlılıkta sosyal dışlanma riskine karşı yaşlıların sosyal entegrasyonlarının sağlanması (Tufan, 2017) ile ilgili sayıları az da olsa çalışmalar mevcuttur. Suriyeli mültecilerle ilgili ise, yaşadıkları problemler (Boyras, 2015), bireylerin bu mültecilere karşı tutumlarının nasıl olduğu (Köksal vd., 2017) ve sosyal dışlanma bağlamında Suriyelilerin karşılaştıkları sosyal

dışlanma mekanizmalarının ne olduğu ile ilgili (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016; Küçükşen, 2017) çalışmalar bulunmaktadır. Buna karşılık Suriyeli mültecilerle ilgili belli yaş dönemine özgü çalışmalarda ise sadece okul öncesi dönem (Uzun ve Bütün, 2016) ve okul dönemindeki çocuklarla ilgili (Tamer, 2017) araştırmalar yapılmıştır. Türkçe literatürde yaşlı Suriyeli mültecilerin deneyimlerini ele alan Demir (2018)'in çalışması dışında bir bilimsel araştırmaya rastlanmamıştır. Mülteci kabul eden diğer ülkelerde ise yaşlı mültecilerin deneyimlerine ilişkin sınırlı sayıda araştırma vardır ve bunlar genellikle yaşlı mültecilerin sağlığı, iyi olma hâli, yerleşim durumu ve adaptasyonu ile ilgilidir (Hugman et al, 2004; Strong vd., 2015; Lewis, 2009; Chenoweth ve Burdick, 2001). Buradan hareketle bu çalışmada büyük bir Suriyeli mülteci nüfusu barındıran Türkiye'de yaşlı ve mülteci olmanın sosyal dışlanmaya neden olabilecek riskleri üzerinde durulmaktadır.

Yöntem

Araştırmada, Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye yerleşme süreci ve buradaki deneyimleri yaşlılıkta sosyal dışlanmaya yol açabilecek riskler bağlamında ele alınmıştır. Bu deneyimlerin ele alınmasında insan deneyimlerini derinlemesine ortaya koyan nitel araştırma (Creswell, 2013) türü seçilmiştir. Türkiye'ye Suriyeli mültecilerin göçü ile bu süreç ve sonrasındaki deneyimleri, bir durumu ya da bu duruma bağlı ilgili durumları birlikte ele alabilen durum çalışmasıyla incelenebilir. Durum çalışması, durumun gerçekleşen ortamdaki anlamını ve derinlemesine etkilerini ele almaya olanak verir (Yin, 2017). Bu araştırmada Suriyeli yaşlı mültecilerin sosyal dışlanma bağlamında göç süreci ve sonrasındaki deneyimlerinin nasıl olduğu sorusuna cevap aranmaktadır.

Alan ve Örneklem

Araştırma alanı belirlenirken, görüşmelerin gerçekleştirileceği ilde ikamet eden Suriyeli nüfusunun fazla olması ve görüşmeleri gerçekleştirecek araştırmacı için ulaşılabilir olması göz önünde bulundurulmuştur. Bu noktada Suriyeli mülteci sayısının en fazla olduğu 6. il olan Mersin ili tercih edilmiştir. Mersin'de ikamet eden Suriyeli mülteci sayısı 212 bin 447'dir. Bu sayı il nüfusuyla karşılaştırıldığında il nüfusunun %11,7'sini oluşturmaktadır. (GİGM, 2020).

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) kronolojik açıdan yaşlılık alt sınırını 65 olarak belirlemesine karşın yaşlılık araştırmalarında farklı kültürlerin farklı yaşlılık desenlerine sahip olduğu da kabul edilmektedir. DSÖ'nün 2012 yılında yayımladığı Dünya Kalkınma Raporuna göre, savaş öncesine tekabül eden 2009 yılında Suriye'de, erkekler için beklenen ortalama yaşam ömrü 73, kadınlarda 76 iken 2018 yılında yayımlanan rapora göre erkeklerde yaşam beklentisi 59.4'e, kadınlarda ise 68.9'a gerilemiştir. Buna ilaveten yine 2018 raporuna göre Suriye'deki başlıca ölüm sebebi savaş olarak kayıtlara geçmektedir (DSÖ, 2018). Özellikle savaştan kaçan bir toplum için kabul edilebilecek yaşlılık sınırı mutlaka özgün olacaktır. Literatürde çatışma ve zorlu göç deneyimlerine sahip bireylerde 50-55 yaş ve üzeri yaşlı olarak tanımlanabilmektedir (Chenoweth ve Burdick, 2001). Bu durum göz önünde bulundurularak 55 yaş, araştırmada mülteciler için yaşlılık yaş alt sınırı olarak kabul edilmiştir ve 55 yaş ve üzeri Suriyeli mülteciler araştırmaya dâhil edilmiştir. Görüşmeler 1-30 Nisan 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya Mersin'de yaşayan 11'i kadın 9'u erkek olmak üzere 20 Suriyeli mülteci kartopu tekniği ve araçlar vasıtasıyla araştırmaya dâhil edilmiştir. Ele

alınan sorunun değerlendirilmesinde cinsiyet farklılığı çıkabileceğinden katılımcıların cinsiyet açısından eşdeğer sayılarda olmasına dikkat edilmiştir. Kartopu tekniği, konu ile ilgili ayrıntılı ve zengin veriyi elde edebilecek kişiyi bulmak amacına odaklanarak bir kişiden yola çıkarak yeterli kişiye ve veriye ulaşana kadar yola çıkılan veri sağlayıcıyı takip etme tekniğidir (Creswell, 2013). Bu noktada görüşme yapılacak ilk kişiye tanıdıklar aracılığıyla ulaşılmış, sonraki görüşmecilere ise bu ağ takip edilerek ulaşılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada mültecilerle görüşme yapılabilmesi için Akdeniz Üniversitesi 17.12.2018-185 tarih ve sayılı etik kurul izni ve İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı 604.02.02-17981 sayılı izni alınmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış soru formu ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış soru formu, göç öyküsü, Suriye ve Türkiye’de yaşam, ekonomik koşullar, sosyal ilişkiler ve günlük yaşam pratikleri konularından oluşmaktadır. Görüşmelerde görüşme ve ses kaydı için katılımcıların aydınlatılmış onamları alınmıştır. Tüm görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Katılımcıların araçlar ve kartopu yöntemiyle araştırmaya dâhil edilmesi, görüşmeyi kabul etmeleri ve ses kaydına izin vermeleri açısından kolaylık sağlamıştır. Görüşme öncesi ve sonrasında önemli noktalar araştırmacı tarafından kısa notlar hâlinde tutulmuştur. Görüşmeler Suriye’de iken bir devlet üniversitesinde öğretim üyeliği yapan ve iyi düzeyde Türkçe bilen bir tercüman ile beraber gerçekleştirilmiş olup, tüm görüşmeler Arapça-Türkçe yapılmıştır. Bu kişinin olmadığı görüşmelerde tercümanlığı katılımcıların çocukları veya iyi Türkçe bilen Suriyeli komşuları yapmıştır. Görüşmeler katılımcıların evlerinde gerçekleştirilmiş ve 50-120 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Görüşmelerde alınan ses kayıtları bilgisayar ortamına aktararak çözümlenmiştir. Daha sonra görüşmenin hatırlanması açısından her bir katılımcının ve bu katılımcıyla görüşmenin genel özelliklerini anlatan bir özet yazılmıştır. Sonrasında görüşme çözümlenmeleri araştırmacılar tarafından ayrı ayrı okunarak kodlanmıştır. İki araştırmacı tarafından ayrı ayrı çözümlenmelerin kodlanması analizin güvenilirliğini sağlamıştır. Daha sonra araştırmacılar kodlamaları birlikte değerlendirerek literatür ve soru formu çerçevesinde kodlamaların yoğunlaştığı ana temaları saptamıştır. Bu doğrultuda veriler betimsel nitel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Temalara uygun alıntılar, her iki araştırmacı tarafından birlikte okunarak seçilmiştir.

Araştırmada etik ilkeler gereği analiz içinde atıf yapılan katılımcıların isimlerine yer verilmemiştir. Bunun yerine her bir katılımcıya ayrı bir kod verilmiştir. Kadın katılımcılar “K” harfi, erkek katılımcılar ise “E” harfi ile kodlanmıştır. Aynı cinsiyette olan katılımcıların özgünlüğü açısından 1’den başlayarak harf ile beraber kodlanmış ve yaşlarına yer verilmiştir. Katılımcıların özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Genel Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Medeni Durum	Meslek	Çocuk Sayısı	Hanede Kişi Sayısı	Geçim Kaynağı	Çalışma Durumu Suriye Türkiye		Resmi bir kurumdan yardım
K1	57	Dul	Ev hanımı	7	3	Çocuğu	X	X	Almıyor
E1	66	Evli	Esnaf	6	5	Devlet yardımı	✓	X	Alıyor
K2	60	Evli	Ev hanımı	3	4	Çocuğu	X	X	Almıyor
E2	60	Evli	Avukat	5	3	Çocuğu	✓	X	Almıyor
E3	60	Evli	Çiftçi	6	4	Cemaat yardımı (Suriye)	✓	X	Alıyor
E4	57	Evli	Şoför	8	8	Kızılay, Çocuğu	✓	X	Alıyor
K3	63	Dul	Ev hanımı	4	3	Çocuğu	X	X	Almıyor
K4	57	Dul	Ev hanımı	9	4	Çocuğu	X	X	Almıyor
K5	58	Evli	Ev hanımı	6	7	Çocuğu	X	X	Almıyor
E5	65	Evli	Esnaf	7	6	Esnaf	✓	✓	Almıyor
E6	55	Evli	Esnaf	5	7	Esnaf	✓	✓	Almıyor
E7	70	Evli	Hayvancılık	2	2	Devlet, Akriba	✓	X	Alıyor
E8	58	Evli	Belediy e Başkanı	7	5	Çocuğu	✓	X	Almıyor
K6	66	Dul	Evden çalışan	4	5	Çocuğu	✓	X	Almıyor
E9	64	Evli	Esnaf	5	6	Esnaf	✓	✓	Almıyor
E10	61	Evli	Esnaf	3	4	Çocuğu	✓	X	Almıyor
K7	72	Evli	Ev hanımı	4	4	Çocuğu	X	X	Almıyor
K8	55	Evli	Tarım, hayvancılık	7	5	Çocuğu	✓	X	Almıyor
K9	56	Dul	Öğretmen	3	3	Çocuğu	✓	X	Almıyor
K10	60	Evli	Ev hanımı	15	3	Eşi para gönderiyor	X	X	Almıyor

*Yukarıdaki tabloda yer alan “Çalışma durumu” sütunu Suriye’de iken ve Türkiye’de iken çalışma durumlarını ifade etmektedir. X çalışmıyor, ✓ ise çalışıyor anlamını taşımaktadır.

Araştırma Bulguları

Ciobanu, Fokkema ve Nedelcu (2017), göçün, genellikle sosyal ağların kaybedilmesi ile sonuçlandığını, bunu yerine koyamayan yaşlı mültecilerin ise ev sahibi ülkenin yaşlılarına göre daha kırılğan olduklarını belirtmektedirler. Bu bağlamda sağlık, eğitim durumu, işgücüne katılıp katılmadığı, dinî aidiyeti, geldiği ülkede kaldığı süre ve yaşadığı çevrenin sosyo-kültürel özellikleri, yaşlı mültecilerin sosyal olarak dışlanmasını ve yalnızlığını etkilediğini ortaya koymuşlardır. Verilerin analizi sonucunda yaşlı mültecilerin mülteci olma deneyimlerinin benzer alanlarda toplandığı belirlenmiştir. Buna göre araştırmanın verileri, sosyal-kültürel ilişkiler, ekonomik ilişkiler ve yaşam çevresi ve hizmetlere erişim olmak üzere üç ana temada toplanmıştır. Bu ana temalar altında ise alt temalar bulunmaktadır. Sosyal-kültürel ilişkiler dil sorunu ve sosyal ilişkiler, ekonomik ilişkiler ekonomik kaynaklar ve işgücüne katılım, yaşam çevresi ve hizmetlere erişim ana teması ise yaşanan mahalle, konut, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim alt temalarını içermektedir.

Sosyo-kültürel İlişkiler

Dil Sorunu

Sosyal ve kültürel yaşama dâhil olma açısından mültecilerin buldukları ülkenin dilini konuşmaları önem taşımaktadır. Görüşülen katılımcılardan E8, pratik olması açısından Arapça'da ve Türkçe'de ortak olan sözcüklerin listesini yaparak Türkçe öğrenmeye başlamış ve çevresindeki insanlarla iletişim kurabilecek, kendini ifade edebilecek kadar Türkçe öğrenmiştir. Bunun dışında dört katılımcı günlük hayatını sürdürebilecek, alışverişini yapabilecek düzeyde Türkçe bildiğini belirtmiştir. Geriye kalan katılımcılar ise hiç Türkçe bilmemektedir. Türklerle iletişim kurma ihtiyacı duyulduğunda birtakım çözümler de bulunmaktadır. Bunlardan biri; Türklerle iletişime geçmeleri gerektiği zaman Türkçe bilen diğer Suriyelilerden yardım almalarıdır. Katılımcılar, telefondaki aracı ile karşısındaki insanı konuşturmakta ve bu şekilde Türklerle iletişim kurmaktadır. Bu iletişim ağına üçüncü kişilerin dâhil olması kurulan iletişimin sağlıklı olmamasına neden olmaktadır. Diğer bir yöntem, resmî işlemlerde yakın çevrede var olan, geneli genç ve orta yaşlarda olan Suriyeli mültecilerin açmış oldukları tercümanlık ofislerinden yardım almalarıdır. Katılımcılar, yakınlarından birinin yardımı ile bu bürolara giderek, belli bir miktar ücret karşılığında işlerini halletmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak, resmî Türkçe belgelerinin içeriğinin ne olduğunu da bu tercümanlar yardımı ile öğrenmektedirler.

Yaşanılan ülkenin dilinin konuşulması sadece günlük pratik işlerde önem taşımamaktadır. Ev sahibi ülkenin dilini konuşabilme, topluma adaptasyon için önemli bir koşuldur. Bu nedenle günlük yaşamda içinde bulunulan toplumun dilini konuşabilmek sosyal ilişkiler kurabilmenin ve kültürel uyumun kolaylaştırıcılarından biridir. Kocası öldükten sonra Türkiye'ye gelen K6, iki çocuğu ile birlikte Mersin'de yaşamaktadır. Suriye'de iken ev yemekleri yapıp satarak eve katkıda bulunan K6, burada çocuklarının çalışması ile geçimini sürdürmektedir. Komşularıyla herhangi bir problem yaşamamasına karşın dil bilmediği için onlarla iletişim de kuramamaktadır. K6'ya Türkçe öğrenmeyi düşünüp düşünmediği sorulduğunda ise bu durumu şöyle ifade etmiştir: *"Bu yaşımdan sonra nasıl öğrenicem, yürümeye bile zorlanıyorum"* (K6, 66). Benzer şekilde çoğu katılımcı Türkçe öğrenmek için çok yaşlı olduklarını ifade etmekte, bir kısmı ise istese

bile yaşlı olduğu için öğrenemeyeceğini düşünmektedir. Yaşadığı ülkenin dilini konuşamama, içe kapanma ve var olan ön yargıların sürmesine katkıda bulunarak kültürel dışlanma riskinin artmasına da sebep olabilmektedir.

Sosyal İlişkiler

Dil engeli ve kültürel farklılıklar mültecilerin sosyal ilişkilerinde gün yüzüne çıkmaktadır. Genellikle bu farklılıklar sosyal ilişkilere negatif yönde etki etmekte ve dışlanma riskini arttırmaktadır. Katılımcılardan 60 yaşındaki K2, Suriye'deki çatışmalar sırasında muhalifler ve iktidar askerleri arasında kaldığı için iki çocuğu ve eşi ile birlikte Türkiye'ye sığınmıştır. Geçimlerini eşinin ve oğlunun çalışmasıyla sağlayan K2, hem yaşadıkları evin hem de Türk komşularının çok kötü olduğunu dile getirmektedir. Savaş bitince geride kalan akrabalarının olması ve maruz kaldığı kötü muamele nedeniyle Suriye'ye tekrar dönmek istemektir. K2, Türklerin bütün Suriyelilere karşı aynı tutumu sergilediklerini, Türklerin özellikle Suriyelileri rahatsız ettiklerini düşünmektedir: *"Burda eski apartmanımızda her gün bizimle kavga ediyorlardı. Sadece bizimle değil bütün Suriyelilerle. Türkler çok rahatsız ediyorlardı. Çocuk ağlıyordu, neden çocuk ağlıyor diyorlardı. Yani çocuk bu sesini kesebilir misin"* (K2, 60). K5, ise kültürel farklılıklardan kaynaklı ön yargıları: *"Çok temizim her şeyim temiz ama Türk komşularım bana selam vermiyor, bizi pis görüyorlar, neden kötüler bilmiyorum."* (K5, 58) şeklinde ifade etmiştir.

Etnik sınırlar pek çok etnik karşılaşmada ayırım yoluyla ortaya çıkmaktadır. Kendinden farklı olan ve genellikle azınlıkta olan gruplar, aşağı, pis, ahlaksız olarak damgalanmaktadır (Özmen ve Erden, 2018). Katılımcıların bir kısmı Türklerin bazen mültecilere karşı şiddete dek varan davranışları olduğunu belirtmektedir. Ziyaretler sırasında informel görüşmelerde Türk komşular ise bazı durumlarda bu davranışların bir önyargıdan kaynaklanmadığını aksine gerçek olduğunu savunmaktadırlar. Suriyelilerin gelmesi ile mahallelerindeki ev fiyatlarının yükseldiğini, Suriyelilerin açtığı market ve bakkalların, Türk bakkalların gelirlerini düşürdüğünü dile getirmektedirler. Bunun yanında mahallelerine Suriyelilerin yerleşmesi ile esnafın dükkânlarına Arapça tabelalar da eklemeleri ile birlikte her yerde Arapça yazı görmekten hoşnut olmadıklarını, Suriyelilerin varlığının mahallelerinin hem ekonomik hem de kültürel ortamını bozduğunu ifade etmişlerdir.

Bazı mülteciler ise komşularının kendileri ile selamlaşmamasını normal karşılamaktadır, kavga etmemek ve çevre ile sorun yaşamamak kişiler için yeterli görülmemekte ve bu durum "iyi geçinme" olarak adlandırılmaktadır: *"Komşularla alaka yok, selam yok, alışveriş yok, görüşme yok, normal olarak"* (E5, 65).

Yaşlı mültecilerin çevre ile sosyal ilişkiler kurmalarında fiziksel engeller de söz konusudur. Çoğunlukla sağlık durumları nedeniyle evlerinden dışarı çıkmakta zorlanan hareket yeteneği kısıtlı olan ileri yaştaki mülteciler, bu durumda komşuları ile ilişki kurmakta daha da zorlanmaktadırlar. Çevresinde Suriyeli tanıdıkları olmayanlar ise daha eve kapalı bir yaşam sürmektedir ve yalnızlaşmaktadır. Bunun diğer bir sebebi ise ailenin daha genç üyelerinin işe veya okula gidiyor, yani bir şekilde günlerinin büyük bir bölümünü dışarıda geçiriyor olmalarıdır. Katılımcı K3, bu durumda komşularından ilgi beklemektedir: *"Yaşlı ve yalnız olmama rağmen komşular kapımı çalıp bir ihtiyacımın olup olmadığını sormuyorlar, en büyük sıkıntım yalnızlık"* (K3, 63).

Göçmenler açısından kurulan sosyal ilişkiler ve oluşturulan sosyal ağlar, onların sağlık ve diğer hizmetlere erişimi, ekonomik kaynaklara erişim ve güven sağladığı için topluma dâhil olma açısından önem taşımaktadır. Aynı zamanda bir yere aidiyet ve güvenlik duygusunun gelişmesinde de önemli bir araçtır (Low ve Altman 1992). Göçmenler, geldikleri yerlerde yerli toplulukla sosyal ilişkiler kuramadıklarında ise etnik, ulusal veya dinî kimliklerle tanımlanan ortaklıklar temelinde ilişkiler kurmaktadır (Spicer, 2008; Çelik, 2005). Sosyal yaşamda Suriyeli mülteciler, aynı dili konuşmaları, aynı kaderi paylaşmaları ve ortak acıları çekmeleri nedeniyle birbirlerine destek olmakta ve dayanışma ağları geliştirmektedirler. Yerli toplum ile ilişki kuramama, onları bir araya getirmekte ve bu yeni dayanışma ağlarını doğurmaktadır. Mülteciler, kendi aralarında sosyal hayat içerisinde farklı alanlarda birbirlerine destek olmaktadır. Örneğin, mülteciler alışveriş yapacakları zaman Türklerin dükkânları yerine Suriyelilerin dükkânlarını tercih etmektedirler. Bir araya gelecekleri zaman erkekler Suriyelilerin işlettikleri kıraathanelerde oturmaktadır. Türkçe anlamalarının gerekli olduğu durumlarda Türkçe bilen mülteciler bilmeyenlere yardım etmektedirler. Bunun yanı sıra daha önce göç eden mülteciler, ekonomik yardım dışında, yeni gelen mültecilere sosyal destek de sağlamaktadır. Bu tür etnik ağlar ise, buldukları ülkeye uyumu daha güçleştirmektedir. Bu yönüyle sosyal ilişkilerin niteliğinin sosyal dışlanma riskini arttırabileceği söylenebilir.

Ekonomik İlişkiler

Materyal Kaynaklar

Görüşülen mülteciler, Suriye'den ayrılırken ekonomik varlıklarını ve sosyal güvencelerini geride bırakmışlardır. Özellikle yaşlı mülteciler için sosyal güvenliğin kaybı ekonomik dışlanma riskini daha da arttıran bir durumdur. Katılımcılar Suriye'den ayrılırken oldukça güvensiz bir ortamda ikamet etmekte olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların çoğu savaşın ortasında kalmış ve ailesine herhangi bir zarar gelmemesi için buldukları yeri herhangi bir hazırlık yapmadan terk etmişlerdir. Geriye kalanlar ise yakınları vefat edince orada daha fazla kalamayacaklarını düşünerek kısa bir süre içinde evlerini terk etmişlerdir. Mal varlığı olanlar bile nakit paraları dışında herhangi bir şekilde bankadan paralarını dahi alamadan oradan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bu süreci yaşayan ve Suriye'de iken Fen bilgisi öğretmenliği yapan K9, eşinin kalp krizi geçirip ölmesinin ardından iki çocuğu ile birlikte Türkiye'ye gelmiştir. Suriye'den ayrılırken sadece yanına nakit parasını alabilmiş ve banka hesaplarındaki parayı çekememiştir. K9'un, Suriye'de iken ekonomik durumu oldukça iyidir. K9 sahip oldukları ekonomik varlıkları kaybedişlerini şöyle anlatmaktadır:

“Bizim bankada 500 bin dolar paramız vardı, Suriye’de avukatla anlaştık yarısı sana olsun yarısı bize en azından bir para kurtaralım diye, baya denedi olmadı. Ondan sonra başka biriyle anlaştık yüzde yetmiş sen alırsın yüzde yirmi beşi biz alırız o da olmadı. Yani Suriye’den çıktığın anda artık her şeyi unutmak zorundasın” (K9, 55)

Türkiye'ye geldiklerinde Suriye'de iken varlıklı olanlar da dâhil olmak üzere, mülteciler yoksullukla karşı karşıya kalmışlardır. Türkiye'de yoksulluk, kimsesizlik, belli sayıda çocuk sahibi olma, yaşlılık gibi kriterleri sağlayan geçici koruma ve uluslararası koruma statüsüne sahip kişiler, Sosyal Uyum Yardımından yararlanabilmektedir. Sosyal

Uyum Yardımının finansmanını Avrupa Birliği karşılamaktadır (UNCHR, 2020). Diğer özel kuruluşlar ve Avrupa Birliği destekli projeler aracılığıyla da bazı yardımlar mevcuttur. Ancak yoksun durumda olsa bile bu şartları karşılayamadığından bu yardımlardan yararlanamayan mülteciler de vardır. Katılımcılardan dördü dışında diğerleri, bu tür yardımları alamadıklarını belirtmişlerdir (bk.: Tablo 1).

İşgücüne Katılım

Düşük ücretlerle de olsa çalışmak zorunda olduklarını bilen işverenler tarafından Suriyeliler, ucuz iş gücü kaynağı olarak görülmektedirler. Suriyeli mülteciler Türkiye’de hayatta kalabilmek için düşük nitelikteki işlerde düşük ücretlerle çalışmaya razı olmaktadır (Çoban, 2018). Bu durum nedeniyle ücretlerin düşmesi ve var olan işlerde Suriyelilerin istihdamı yerel halkta bir gerilime neden olmaktadır (Gülyaşar, 2017). Genç mülteciler için durum böyleyken yaşlı mülteciler ne kadar ucuz iş gücü olurlarsa olsunlar kendi işlerini kurmak dışında yapacak herhangi bir iş bulamamaktadırlar. Yaşlılıkla ortaya çıkan “iş göremez” algısı kişilerin iş bulamamalarının önündeki en büyük engellerdendir. İçlerinde sağlıklı ve çalışabilecek durumda olan kişilerin olmasına rağmen işverenler genç Suriyelilerin de sayısının fazla olması nedeni ile yaşlı Suriyelileri çalıştırmayı tercih etmemektedirler. Katılımcılardan 70 yaşındaki E7 bunlardan biridir. Suriye’de iken savaşta kızını, kız kardeşlerini ve yeğenlerini kaybeden E7, karısı ile birlikte Türkiye’ye gelmiştir. Türkiye’de iki oğlu yaşamaktadır; fakat oğulları başka bir şehirde ikamet etmekte ve E7 ile karısına herhangi bir maddi yardımda bulunamamaktadırlar. Eşi sakat olduğu için devletten cüz’i bir miktar aylık (görüşme yapıldığı dönemde 140 lira olduğunu belirtmişlerdir) alan çiftin, birkaç ayda bir akrabalarının gönderdiği ufak yardımlar dışında hiçbir geliri bulunmamaktadır. Aç kalmamak için iş bulmak adına, çok cüz’i ücretlerle çalışmayı kabul etmesine rağmen E7 iş bulamamaktadır. Bu iş arama sürecini şu şekilde dile getirmiştir: “25 liraya beni çalıştırır mısın yanında diyorum yok diyor, 15 liraya çalıştırır mısın diyorum, yok amca seni ne çalıştırıcım diyor. Lan 10 liraya beni çalıştır dedim yok diyor” (E7, 70).

E4, görece daha genç yaşta olmasına rağmen o da iş piyasasında yer bulamamıştır. Bir gün evlerine bomba düşmesi ile aniden Türkiye’ye sığınmaya karar veren E4, çocuklarını ve eşini alarak kaçakçılar aracılığıyla Türkiye’ye ulaşmaya çalışmış, o ve ailesi diğer aileler ile birlikte sınırın diğer tarafına bir haftada geçerek Türkiye’ye gelmişlerdir. Suriye’de iken şoförlük yapan fakat burada iş bulamayan E4 geçimini Kızılay’dan aldığı maaşla ve iki çocuğunun çalışması ile sağlamaktadır. “Burada ne iş olsa çalışacağım ama iş yok” (E4, 57) diyerek iş bulamamasından şikâyetçi olmaktadır.

Öte yandan maddi durumu görece daha iyi olan ve özellikle Suriye’de iken esnafılık yapan yaşlı mülteciler Mersin’de kendi dükkanlarını açıp geçinebilmektedirler. Bunlardan biri olan E5, Suriye’de iken esnafılık yaptığı dönemlerde Türkiye’nin farklı illerine birçok kez hem ticaret hem de tatil amacıyla gidip gelmiştir. Savaş sebebiyle dört çocuğu ve eşi ile Mersin’e yerleşmiş, üç çocuğu ise Suriye’de kalmıştır. Sermayesi olduğu ve önceden yaptığı ticari alışverişler sayesinde burada tanıdıkları olduğu için Mersin’de bir tekstil dükkanı açmıştır. Fakat yaşamın Türkiye’de çok pahalı olması ve çocuklarının bir kısmının Suriye’de olması sebebiyle Suriye güvenli bir hâle gelince tekrar dönmeyi planlamaktadır.

Katılımcıların ifadelerine göre, devletten veya herhangi bir kuruluştan maddi yardım alamayan veya çok cüzi miktarda yardım alan ve özellikle ailede çalışacak

çocukları olmayan yaşlı mülteciler için yaşamak neredeyse imkânsız hâle gelmiştir ve bir kısmı maddi imkânsızlıklardan dolayı savaş devam etse bile Suriye'ye dönmek zorunda kalmışlardır. Dönmeyenler ise yaşam için insani koşulların bile sağlanmadığı, oldukça kötü ortamlarda hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bunlardan biri olan K4, dokuz çocuğu ile beraber kaçakçılar aracılığıyla Türkiye'ye sığınmıştır. Savaşta kocası kaybolan K4 hiçbir geliri olmadığı için diğer akrabalarıyla beraber aynı evi paylaşmaktadır. Bu şartlara ve maddi yetersizliklere dayanamayıp dokuz çocuğundan altısı Suriye'ye dönmüştür. Üç aile ile beraber aynı evde yaşayan K4, geçimini oğullarından birinin iş bulmasıyla sağlamaya başlamıştır. Katılımcının yaşayabilmesi için gerekli olan asgari fiziksel yaşam koşulunun oldukça altında bir yaşam ortamında yaşamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir.

Yaşam Çevresi ve Hizmetlere Erişim

Yaşam Çevresi

Türkiye'de mültecilerin belirli bölgelerde yoğun olarak yaşadıkları dikkat çekmektedir. Bunun nedenleri arasında; bölgenin iklim koşullarının ılıman olması, sığınma kamplarına yakın olması, ekonomik açıdan görece daha uygun olmaları, enformel kanalların varlığı, iş bulma ihtimalinin yüksek olması ve diğer sığınmacıların sayısının bu bölgelerde fazla olması gibi faktörler yer almaktadır. Çoğunlukla kendi sosyal ilişki ağları ile Türkiye'ye gelen Suriyeliler, bu kişiler aracılığıyla geldikleri şehrin belli bölgelerinde yoğunlaşmaktadırlar. Mekânsal olarak aynı bölgelerde yoğunlaşmaları yaşam çevresinde de Suriyeli mültecilerle ilişki kurmalarını kolaylaştırmaktadır.

Hangi bölgeye giderlerse gitsinler, konutla ilgili olarak çeşitli problemlerle karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlardan en önemlisi, kiralık ev bulmakta zorluk yaşamalarıdır. Ücreti ne olursa olsun ev sahipleri Suriyelilere ev vermek istememektedir. Diğer sorun ise, kira ücretlerinin mülteciler talep ettiğinde arttırılmasıdır. Aynı ev için Suriyelilere ve Türklere farklı fiyatlar uygulanabilmektedir. Bu durumda Suriyeliler daha fazla kira ödemek zorunda kalmaktadır. Yaşlı ve işgücüne katılamayan Suriyeli mülteciler açısından bu durum ekonomik olarak son derece zordur. Çoğunlukla aile üyeleri bir arada yaşararak ve ortak harcama yaparak bu durumu aşmaktadırlar. Katılımcıların çoğu, çocukları ve torunları ile aynı hanede yaşamaktadırlar. K10, bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Başka bir evi tutmaya çalışıyoruz. Aslında saçma sapan sebeplerden dolayı çıkartıyorlar evden mantıklı bir sebep yok ortada. Sadece aaa Suriyeliymişsin artık sana evimi vermiyorum diyorlar. Suriye'de savaş var. Bizim buraya gezmeye geldiğimizi ya da turist olarak yaşamaya çalıştığımızı sanıyorlar. Affedersin bu evin kirası 1000 lira, eğer Suriye'de savaş olmasaydı bu evin kirası 300-400 arasındaydı. Ama biz 950 lira ödüyoruz, iki katından fazla. Suriye'de savaş var siyasi olarak zor durumlardan dolayı geldik ve Suriyeli vatandaşların ev kiralaması kolay değil, ev yok. Hem pahalı, aynı zamanda ev vermiyorlar öyle şey olur mu? Bir kefil olmalı, sadece kefil de değil hem kefil hem kira, hem de sana kolay bir şey vermiyorlar ve istediği anda evinden çıkarabilir” (K10, 56).

Ev kirasını bir tek ailenin karşılamakta zorlanması, bir arada yaşayan ailelerin bulunmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda bu evler, konut kalitesi açısından da

çoğunlukla yetersizdir. Bu nedenle yaşanan mahalle ve konut özellikleri mekânsal dışlanma açısından değerlendirilebilir.

Hizmetlere Erişim

Yaşadıkları bölgeye kayıtlı yaşayan Suriyelilerin hastane ve ilaç masrafları ücretsiz olarak karşılanmaktadır. Kayıtlı olmadıkları şehirlerde mülteciler ise sağlık hizmetlerinden yararlanamamaktadırlar. Bu durum, mekânsal olarak hareketliliği de bir ölçüde engellemektedir.

Sağlık hizmetlerine erişim açısından katılımcılar, hizmetlere erişebildiklerini belirtmektedirler. Ancak topluma entegrasyonun yeterli olmadığı durumlarda ilgili hizmetlerle ilgili bilgilenmenin de yetersiz olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Hizmetlerle ilgili temel engel, katılımcılar tarafından dil sorunu ve hizmetlerin kullanımında ortaya çıkan tercüman ihtiyacı olarak belirtilmiştir. Yaşlı mülteciler, Türkçe bilen bir aile üyesi ya da tanıdık bir Suriyeli mültecinin tercümanlığı vasıtasıyla sağlık hizmeti almaktadır. Tercüman ihtiyacı ve iletişimde üçüncü bir aracının olması, sağlık personeli ve hasta arasındaki iletişimin sağlıklı kurulmasına engel olmaktadır. Hastalanan Suriyeliler açısından ise kendi tercümanını bulma sorunu bulunmaktadır. Örneğin katılımcılardan K1, Türkçe bilmediği için hastane gibi resmî kurumlarda veya Türkçe iletişim kurması gereken herhangi bir durumda kendisinden daha genç olan ve aynı apartmanda ikamet eden Suriyeli bir komşularını arayıp telefonda karşı taraf ile komşusunu görüştürerek komşusu aracılığıyla sorunu çözmeye çalıştığını ifade etmiştir. Yaşlı mültecilerin yeni dili öğrenme konusundaki sosyal, kültürel ve bilişsel olarak daha dezavantajlı oldukları göz önünde bulundurulduğunda, hizmetlere erişimde dil sorununun ve ilgili kurumlardaki tercüman ihtiyacının da sosyal dışlanma riskine yol açacağı düşünülebilir.

Tartışma ve Sonuç

Yaşlı mültecilerin, yeniden yerleşim koşulları ve yaşam koşulları diğer mültecilerin koşullarından daha zorlayıcıdır. Aynı zamanda savaş ve çatışma gibi ortamlardan geldikleri için yaşadıkları deneyimler sarsıcı ve kendi bedensel, bilişsel ve ruhsal kırılma durumlarını olumsuz yönde arttıran deneyimlerdir (Gozdziak ve Collett, 2005; Korkmaz-Yaylagül, 2019). Yeni bir sosyal ortama adapte olmaları zordur ve bunda en büyük etken geldikleri ülkenin diline ve kültürüne yabancı olmalarıdır. Bu ise yaşlılıkta başkalarına bağımlılıklarını daha da arttırmaktadır. Bu bağımlılık, dışarıdaki sosyal hayattan daha izole bir yaşam sürdürmelerine yol açarken aile içinde de saygınlık ve otorite kaybına neden olabilmektedir (Chenoweth ve Burdick, 2001). Knapp ve Kremla (2002), Avrupa'daki yaşlı mültecilerle ilgili araştırmalarında, yaşlı mültecilerin ve sığınmacıların karşılaştığı temel sorunların düşük gelir, dil engeli, yalnızlık ve sosyal ağların eksikliği ve sosyal statü kaybı olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmanın bulguları da önceki araştırmaları doğrular niteliktedir.

Araştırmanın en çarpıcı bulgusu, yaşlı mültecilerin ileri yaşlarda olmamasına rağmen üretim alanından dışlanmasıdır. İş bulamama, kamusal hayata katılımlarını etkilemekte ve adaptasyon sürecini zora sokmakta, ekonomik sıkıntıları da arttırmaktadır. Bu bulgu, daha önce yapılan araştırmaların bulgularıyla da örtüşmektedir. Chenoweth ve Burdick, (2001) Amerika'daki İranlı yaşlı mültecilerle ilgili araştırmalarında yaşlı

mültecilerin üretim alanından dışlandıklarını tespit etmiş ve bunun ekonomik ve sosyal sonuçlarına değinmişlerdir.

Etnik sınırların yarattığı gerilimler, yaşlı mültecilerin pek çok kaynağa erişiminde risk yaratmaktadır. Ancak etnik sınırları da yalnızca sosyal ve kültürel bir olgu olarak değerlendirmek tehlikeli bir tespittir. Ben ve öteki ayrımı, yaşamsal risklerin (savaş, politik ve ekonomik gerilimler vb.) arttığı durumlarda daha da belirginleşmektedir. Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik etnik ayrımlar, çok daha derinlemesine tartışılması gereken bir konudur. Ancak burada vurgulanması gereken, Suriyeli mültecilerin topluma adapte olamamaları ve toplumun da onlara yönelik etnik ayrımlar oluşturduğudur. Bu ise damgalanmaya ve kültürel dışlanma riskinin artmasına neden olabilir (Tunç, 2015; Ünal, 2014). Silver (1994), yeni ülkeye adapte olamamaya ve kaynaklardan dışlanmaya paralel olarak mülteci olan toplulukta dayanışma ağlarının geliştiğini ifade etmektedir. Dayanışma ağları ile yaşam ise var olan sosyal dışlanmanın yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır (Silver, 2007). Araştırmada katılımcıların geliştirdikleri dayanışma ağları, sosyal destek ve kaynaklara doğrudan erişimin mümkün olmadığı durumlarda ortaya çıkmıştır ve bu durum Türkiye’de Suriyeli toplulukların oluşturduğu etnik ekonomik ve sosyal nişlere neden olmaktadır. Bu, uzun vadede sosyal içe kapanmaya neden olabilir.

Sosyal ilişkiler kuramama, yaşlı mültecilerde diğer yaş gruplarındaki mültecilere göre daha yaygındır. Yaşlı mültecilerin evde vakit geçirmeleri, Türkçe konuşamamaları bu duruma yol açan önemli sebeplerdendir. Literatürde de benzer sonuçlarla karşılaşılmıştır (Lewis, 2009; Chenoweth ve Burdick, 2001). Knapp ve Kremla (2002), yaşlı mültecilerin dil öğrenme becerisinin de hafıza ve biliş ile ilgili olarak ileri yaş nedeniyle azalmış olduğunu, dil öğrenme ile ilgili geleceğe yönelik motivasyonlarının da gençlere oranla daha az olduğunu belirtmektedir. Yaşadıkları ülkenin dilini konuşamamaları sosyal ilişkilerin oluşmasında önemli bir dezavantajdır. Aynı zamanda kültürel özellikler de buna katkıda bulunmaktadır. Kişinin yaşlı olduğu için arkadaşının olmayacağını düşünmesi, diğer insanlarla bu yüzden iletişim kurmaması, yaşlının kendini fizyolojik ve psikolojik nedenlerden ötürü toplumdan “geri çekmesi” de yaşlı mültecilerin yalnızlaşmasını beslemektedir.

Strong ve arkadaşları (2015), bir genelleme yapılmamış olsa da yapılan araştırmalarda yaşlı mültecilerin çoğunlukla ilerleyen bir sağlık problemine sahip olduğunu, bunun temel sebebinin yaşla birlikte yaşanan travmalar ve kötü yaşam koşulları olabileceğini belirtmektedirler. Dolayısıyla Suriyeli mülteciler arasında da yaşlı olanlar sağlık hizmetlerine en fazla ihtiyaç duyanlardır. Sağlık hizmetlerine erişimde ise Türkçe bilmemeleri araştırmada bu yöndeki en önemli dezavantaj olarak ortaya çıkmıştır. Yaşam kalitesi açısından ise katılımcıların birçoğunun hareketliliğinin kısıtlı olması ve evlerinden dışarıya çıkmalarının güç olması, ileri yaşta ortaya çıkabilecek hastalık riskini arttırmaktadır.

Araştırmanın bir başka sonucu, yaşlı mültecilerin büyük çoğunluğunun iş bulamamaları ve bunun neticesinde geçinememeleri, aile ve akrabalarının Suriye’de kalması, vatanlarını özlemeleri ve göç edilen toplumun dilini bilmemeleri ile yerleşik nüfusla yeterli ilişkilerin kurulamaması gibi nedenlerle vatanlarına geri dönme isteğidir. Ancak var olan koşullar, bunun gerçekleşmeyeceğini de göstermektedir.

Sonuç olarak, yaşlı mülteciler, ileri yaşta olmaları ve daha genç yedek işgücü bulunması nedeni ile iş bulamamakta, sağlık sorunları ile sosyal ve kültürel nedenlerle evden yeterince dışarı çıkamamakta, içinde yaşadıkları toplumun dilini öğrenememektedirler. Bu nedenlerle sosyal dışlanma riskine maruz kalan bu grup, diğer yaş gruplarındaki mültecilere göre daha kırılgandır ve bu kırılganlıklara müdahale edecek sosyal politikalara gereksinim vardır.

Kaynaklar

- Ahmadinejad-Naseh, M. and Burke, S. L. (2017). They survived, we can help them thrive: older adult refugees in the United States. *Journal of gerontological social work*, 60(3), 189-192.
- Boyraz, Z. (2015). Türkiye'de göçmen sorununa örnek Suriyeli mülteciler. *Journal of World of Turks*, 7(2), 35-58.
- Chenoweth, J. and Burdick, L. (2001). The path to integration: meeting the special needs of refugee elders in resettlement. *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, 20(1), 20-29.
- Ciobanu, R. O., Fokkema, T. and Nedelcu, M. (2017). Ageing as a migrant: Vulnerabilities, agency and policy implications. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(2), 164-181.
- Creswell, J.W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri-beş yaklaşıma göre nitel araştırma deseni*. (M. Bütün – S.B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Çelik, F. (2005). İç göçler: teorik bir analiz. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2):167-184.
- Çoban, B. (2018). Türkiye'de işsizlik profili bağlamında Suriyeli gençlerin İstanbul işgücü piyasasına katılım sorunları. *Çalışma ve Toplum*, 56(1), 193-216.
- Dağ, A. (2016). Toplumsal cinsiyet bağlamında yaşlılık ve sosyal dışlanma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 28, 480-500.
- Demir, S. A. (2018). Sakarya'daki yaşlı Suriyelilerin göç deneyimleri ve sorunları. *Göç Dergisi*, 5(2), 205-218.
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y., ve Hülür, A. B. (2016). Suriyeli sığınmacıların sosyal dışlanma mekanizmaları. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 27, 17-40.
- Genç, Y. ve Dalkılıç, P. (2013). Yaşlıların sosyal dışlanma sendromu ve toplumsal beklentileri. *International Journal of Social Science*, 6(4), 461-482.

- GİGM (2020). *Türkiye göç raporu*. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2020 <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> erişim tarihi: 25.04.2020
- Gozdziak, E. M. and Collett, E. A. (2005). Research on human trafficking in North America: A review of literature. *International Migration*, 43(1-2), 99-128.
- Gülyaşar, M. (2017). Suriyeliler ve vatandaşlık: Yerel halk ve suriyeli sığınmacılar çerçevesinde bir değerlendirme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7 (13), 678-705.
- Hugman, R., Bartolomei, L. and Pittaway, E. (2004). It is part of your life until you die: older refugees in Australia. *Australasian Journal on Ageing*, 23(3), 147-149.
- Knapp, A. and Kremla, M. (2002). Older Refugees in Europe: Survey Results and Key Approaches Guide to Good Practice in the Reception and Integration of Refugees. *European Council on Refugees and Exiles (ECRE)*, Renner Institute.
- Korkmaz-Yaylagül, N. (2019). *Yaşlılık-yeni yüzyılın gerçeği* (V. Kalınkara, Der.), Göç ve Yaşlılık (217-234), Ankara: Nobel Yayınları.
- Köksal, Ç., Köksal, T. ve Köksal, M. (2017). Suriyelilere yönelik bakış açısı ölçeği geliştirme çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 538-550.
- Küçükşen, K. (2017). Suriyeli sığınmacı kadınlarda sosyal dışlanma algısı üzerine nitel bir çalışma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 2399-2413.
- Lewis, D. C. (2009). Aging out of place: Cambodian refugee elders in the United States. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 37(3), 376-393.
- Low, S. M. and Altman, I. (Ed.) (1992). *Place attachment*. Boston: Springer.
- Nashwan, A., Cummings, S. M. and Gagnon, K. (2019). Older female Iraqi refugees in the United States: Voices of struggle and strength. *International Social Work*, 62(2), 653-668.
- Ogg, J. (2005). Social exclusion and insecurity among older Europeans: the influence of welfare regimes. *Ageing & Society*, 25(1), 69-90.
- Oswald, F. and Rowles, G. D. (2006). Beyond the Relocation Trauma in Old Age: New Trends in Elders' Residential Decisions. *New dynamics in old age: Environmental and societal perspectives*, 127-152.
- Özmen, S. ve Erdem, R. (2018). Damgalanmanın kavramsal çerçevesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 185-208.

- Park, H. J. and Kim, C. G. (2013). Ageing in an inconvenient paradise: The immigrant experiences of older Korean people in New Zealand. *Australasian Journal on Ageing*, 32(3), 158-162.
- Parmar, D., Williams, G., Dkhimi, F., Ndiaye, A., Asante, F. A., Arhinful, D. K. and Mladovsky, P. (2014). Enrolment of older people in social health protection programs in West Africa–Does social exclusion play a part? *Social science & medicine*, 119, 36-44.
- Porter M. and Haslam N. (2005). Pre-displacement and post-displacement factors associated with mental health of refugees and internally displaced persons. *Jama*, 294(5), 602-612.
- Scharf, T., Phillipson, C., Kingston, P. and Smith, A. (2001). Social exclusion and older people:exploring the connections. *Education and Ageing*, 16(3), 303-319.
- Spicer, N. (2008). Places of Exclusion and Inclusion: Asylum-Seeker and Refugee Experiences of Neighbourhoods in the UK. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(3), 491–510. doi: 10.1080/13691830701880350
- Seedsman, A. T. (2014). *Küreselleşme ve Yaşlılık Eleştirel Gerontolojiye Giriş* (N. Korkmaz-S. Yazıcı, Der.). Yaşlı Göçmenler: Değişim, Dönüşüm, Kayıp ve Keder Üzerine Yaklaşımlar (ss.233-264). Ankara: Ütopya.
- Silver, H. (1994). Social exclusion and social solidarity:three paradigms. *International Labour Review*, 133, 531-578.
- Silver, H. (2007). The process of social exclusion: the dynamics of an evolving concept. Chronic Poverty Research Centre Working Paper No. 95
- Slewa-Younan, S., Santalucia, Y., McDonald, R. and Salem, M. (2016). Enhancing the lives of older refugees: an evaluation of a training resource. *International journal of mental health systems*, 10(36), 1-6.
- Strong, J., Varady, C., Chahda, N., Doocy, S. and Burnham, G. (2015). Health status and health needs of older refugees from Syria in Lebanon. *Conflict and health*, 9(12), 1-10.
- Tamer, M. (2017). Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocukların Trabzon devlet okullarındaki durumu. *Göç Dergisi*, 4(1), 119-152.
- Teshuva, K. and Wells, Y. (2014). Experiences of ageing and aged care in Australia of older survivors of genocide. *Ageing & Society*, 34(3), 518-537.

- Tufan, İ. (2017). Yaşlılıkta sosyal dışlanma riski ve sosyal entegrasyon. *Gerobarometre*, Eylül 2017 <http://www.akdeniz.edu.tr/duyuru/bhim/gerobaroyazi.pdf> Erişim: 10.08.2018
- Tunç, A. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri Türkiye’deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2),29-63.
- UNHCR, (2017). Inter-agency information sharing portal. The UN Refugee Agency/UNHCR <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>. erişim: 10.05.2019
- UNCHR, 2020. Inter-agency information sharing portal. The UN Refugee Agency/UNHCR <https://help.unhcr.org/turkey/tr/social-economic-and-civil-matters/social-and-financial-assistance/> erişim: 4.05.2
- Uzun, E. M., ve Bütün, E. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Uluslar arası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1),72-83.
- Ünal, S. (2014). Türkiye’nin beklenmedik konukları: “Öteki” bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- Walsh, K., Scharf, T., Keating, N. (2017). Social exclusion of older persons: a scoping review and conceptual framework. *European Journal of Ageing*, 14(1), 81-98.
- Warnes, A., Crane, M. (2006). The causes of homelessness among older people in England. *Housing Studies*, 21(3), 401-421.
- Yaylagül, L., Korkmaz-Yaylagül N. (2017). *The Migration Conference 2017 Proceedings* (F. Tilbe, E. İskender, İ. Sirkeci, Ed.), Cinema and Migration: The Representation of Illegal Immigration of First and Third Generation Turkish Worker to European Countries in Turkish Cinema: A Comparative Analysis of the Films “The Bus”(1977) and “The Island of Hope”(2007) (p. 151-164). London: Transnational Press.
- Yin, R. K. *Durum Çalışması Araştırması Uygulamaları* (İ. Günbayı, Çev.). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Yuan, R. and Ngai, S. S. Y. (2012). Social exclusion and neighborhood support: A case study of empty-nest elderly in urban Shanghai. *Journal of gerontological social work*, 55(7), 587-608.